

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Ivany Janů, soudce Ludvíka Davida a soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **MUDr. Davida Ratha**, zastoupeného JUDr. Romanem Jelínkem, advokátem, se sídlem Valentinská 56/11, Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. 7 To 52/2013, za účasti Vrchního soudu v Praze, takto:

- I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. 7 To 52/2013 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. 7 To 52/2013 se proto ruší.**

Odůvodnění:

I. Předchozí průběh řízení a argumentace stěžovatele

1. Včasným podáním ze dne 15. 7. 2013, splňujícím všechny náležitosti a podmínky pro projednání ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel s odkazem na porušení svých ústavně zaručených práv domáhal zrušení v záhlaví označeného usnesení Vrchního soudu v Praze, jímž byla podle § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zamítnuta stížnost stěžovatele proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. 4. 2013 č. j. 4 T 21/2013-24389. Tímto usnesením krajského soudu byl stěžovatel ponechán ve vazbě podle § 72 odst. 3 trestního řádu z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu a jeho žádost o propuštění z vazby podle § 71a trestního řádu byla zamítnuta.

2. Stěžovatel je trestně stíhán pro podezření ze spáchání pokračujícího zločinu přijetí úplatku podle § 331 odst. 1 alinea 1, odst. 4 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Stěžovatel byl vzat do vazby usnesením Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 5. 2012 sp. zn. 40 Nt 637/2012, neboť byla v jeho případě shledána existence vazebních důvodů dle § 67 písm. a), b) trestního řádu. O vazbě stěžovatele bylo

opakovaně rozhodováno v přípravném řízení i v řízení před soudem. Během trvání vazby nebylo vyhověno ústavním stížnostem, kterými stěžovatel proti trvání vazby brojil. Naposledy rozhodl Krajský soud v Praze jako vazební soud dne 3. 10. 2013 tak, že zamítnul žádost stěžovatele o propuštění z vazby na svobodu a ponechal ho nadále ve vazbě z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu. Toto rozhodnutí zrušil Vrchní soud v Praze jako stížnostní soud dne 11. 11. 2013 a rozhodl o nahrazení útěkové vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu přijetím písemného slibu stěžovatele a současným vyslovením dohledu probačního úředníka nad obžalovaným, čímž byl stěžovatel toho dne propuštěn z vazby na svobodu.

3. Ve své ústavní stížnosti vytýká stěžovatel napadenému usnesení vrchního soudu porušení svého práva na osobní svobodu, práva na spravedlivý proces a práva na soudní ochranu, garantovaných čl. 8 odst. 1, 2 a čl. 36 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod. Zásah do svých ústavně zaručených práv stěžovatel shledává jak v okolnostech svého zadržení a vzetí do vazby, tak v provádění důkazů při vazebním zasedání dne 30. 4. 2013, v přístupu soudů k možnosti nahrazení vazby jiným opatřením a k posuzování důvodnosti dalšího trvání vazby, jakož i v délce trvání vazby v jeho případě.

4. Ústavní soud vyzval k vyjádření k ústavní stížnosti Vrchní soud v Praze a Krajský soud v Praze. Vrchní soud na výzvu nereagoval; krajský soud pak ve svém vyjádření plně odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí v této věci ze dne 30. 4. 2013 i ostatních vazebních rozhodnutí v této věci.

5. Ústavní soud se též seznámil se spisem Krajského soudu v Praze sp. zn. 4 T 21/2013, a to nahlédnutím do něj a jeho studiem dne 11. 10. 2013 u Krajského soudu v Praze.

6. Ústavní soud konstatuje, že s přihlédnutím k poslednímu rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 11. 2013 a nastalé faktické situaci (viz bod 2 nálezu) nebude nyní posuzovat ústavnost trvajícího zásahu do osobní svobody stěžovatele, nýbrž se při posouzení ústavní stížnosti omezí na otázku, zdali napadeným usnesením vrchního soudu došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

II. Posouzení ústavní stížnosti

7. Po přezkoumání ústavní stížnosti napadeného usnesení a prostudování trestního spisu Krajského soudu v Praze sp. zn. 4 T 21/2013 dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Ústavní soud připomíná, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů. Ústavní soud není soudem nadřízeným obecným soudům, nevykonává nad nimi dohled či dozor. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

9. Ve vztahu k vazebním řízením Ústavní soud opakovaně judikuje, že jsou to

především obecné soudy, které se znalostí konkrétní trestní věci, stadia, ve kterém se nachází, a vůbec na základě znalosti všech okolností a souvislostí případu musí posoudit, zda existují či trvají vazební důvody. Vzhledem ke svému postavení se Ústavní soud v zásadě nezabývá přehodnocováním existence či neexistence vazebních důvodů. Do rozhodnutí obecných soudů se cítí oprávněn zasáhnout zpravidla jen tehdy, není-li rozhodnutí obecného soudu o vazbě podloženo zákonným důvodem (čl. 8 Listiny) buď vůbec, nebo jsou-li tvrzené a nedostatečně zjištěné důvody vazby v extrémním rozporu s kautelami plynoucími z ústavního pořádku České republiky (srov. kupř. nálezy sp. zn. III. ÚS 18/96, IV. ÚS 137/2000, III. ÚS 121/02, I. ÚS 585/02, III. ÚS 1926/10; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>).

10. K námitkám stěžovatele ohledně důvodnosti trestního stíhání a důvodnosti vzetí do vazby se Ústavní soud již několikrát vyjádřil. V souladu se svou konstantní judikaturou Ústavní soud shledává neopodstatněnost těch tvrzení stěžovatele, se kterými se již vypořádal ve svých předchozích rozhodnutích, zejména co do otázky zadržení stěžovatele dne 14. 5. 2012 a následného uvalení vazby. Ohledně těchto námitek Ústavnímu soudu postačuje odkázat na své usnesení ze dne 15. 8. 2013 sp. zn. I. ÚS 1895/13 a další tam citovaná rozhodnutí.

Posouzení ústavnosti procesního postupu při vazebním zasedání

11. Stěžovatel dále spatřuje porušení svých ústavních práv na rovnost stran v soudním řízení, na obhajobu a presumpci nevinu v tom, že vrchní soud jako soud stížnostní aproboval postup vazebního soudu spočívající ve vyvození důvodů vazby, aniž by zjištěný skutkový stav byl podložen důkazy provedenými při vazebním zasedání. Stěžovatel konkrétně poukazuje na neprovedení zvukových záznamů prostorových odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu, v nichž měl stěžovatel diskutovat se spoluobviněnými možnosti legalizace získaných peněžních prostředků v zahraničí, z čehož vazební soud i stížnostní soud dovodily obavu z útěku stěžovatele.

12. Ústavní soud se již několikrát vyjádřil k účelu vazebního řízení a průběhu vazebního zasedání. Smyslem vazebního zasedání nepochybně není provádění dokazování v rozsahu, v jakém je prováděno v hlavním líčení (usnesení sp. zn. I. ÚS 2632/12 ze dne 17. 9. 2012). V případě vzetí do vazby to ani není možné s ohledem na běh čtyřadvacetihodinové lhůty. Taktéž u následujících vazebních zasedání během trvání vazby by bylo v rozporu s jejich účelem provádět vyčerpávající dokazování skutečností zakládajících vinu obviněného z trestného činu.

13. Ve vazebním řízení obecné soudy zásadně vinu obviněného neposuzují, nýbrž zkoumají „pouze“ existenci tzv. důvodného podezření jako jednu z podmínek vzetí obviněného do vazby nebo jeho ponechání ve vazbě. Účelem vazebního zasedání s účastí obviněného je umožnit mu, aby se vyjádřil k okolnostem podstatným pro rozhodnutí o vazbě, nikoliv zajištění jeho účasti při „provádění důkazů“ (usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 297/12 ze dne 14. 6. 2012). Jinak řečeno, v rámci vazebního zasedání se neprovádí dokazování, na základě kterého má být zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Dle ustanovení § 73g odst. 2 trestního řádu přednáší strany při vazebním zasedání svá

vyjádření a případně mohou navrhnout provedení šetření potřebného pro rozhodnutí o vazbě.

14. Z uvedeného je možné dovodit dva závěry, ke kterým dospěla judikatura Ústavního soudu.

15. Zaprvé, standardem pro shledání tzv. důvodného podezření je existence konkrétní skutečnosti, která vyvolává obavu, že může nastat jedna nebo více ze situací označených jako vazební důvody (útěk nebo skrývání se, koluze anebo opakování či dokončení trestné činnosti), ne existence skutečnosti prokázané bez důvodných pochybností. Výklad konkrétních skutečností odůvodňujících vazbu je především věcí obecných soudů. Ty musí při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení posoudit, zda další trvání vazby je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu nelze dosáhnout jinak ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 161/04 ze dne 25. 5. 2004, N 74/33 SbNU 229; nález sp. zn. I. ÚS 603/07 ze dne 7. 6. 2007, N 95/45 SbNU 353; a usnesení sp. zn. I. ÚS 2705/07 ze dne 21. 11. 2007).

16. Zadruhé, existenci důvodného podezření může soud ve vazebním zasedání vyvodit ze skutečností, které plynou nejenom z „procesních“ důkazů, ale také z dalších podkladů obsažených v trestním spise (srov. shora citované usnesení sp. zn. III. ÚS 297/12).

17. Ustanovení o dokazování ve vazebním řízení (§ 2 odst. 12 a § 73g odst. 3 trestního řádu) je z ústavněprávního hlediska nutno vykládat tak, že soud musí při slyšení stran a provádění dalšího šetření nebo provádění důkazů dodržovat zásady spravedlivého procesu a poskytnout obhajobě prostor pro účinnou realizaci práva na obhajobu.

18. Ve vztahu k osobnímu slyšení obviněného je tak nevyhnutelné přísně dodržovat pravidla týkající se procesního výslechu obviněného, jako je povinnost poučit obviněného o jeho právech, zákaz jakéhokoliv donucování k výpovědi nebo k doznání, povinnost šetřit osobnost obviněného a s ohledem na vazební řízení zejména povinnost umožnit obviněnému vyjádřit se k důvodnosti vazby a ke všem tvrzeným skutečnostem souvisejícím s rozhodnutím o vazbě (srov. obdobně § 91 až § 95 trestního řádu).

19. Obdobné platí též pro provádění dalších šetření a dalších důkazů ve vazebním řízení, které se mají omezit toliko na skutečnosti významné pro rozhodnutí o vazbě.

20. Nevyhnutelnou podmínkou ústavní konformity rozhodování o vazbě je dodržení principu kontradiktornosti řízení. Tento princip se projevuje dvěma způsoby. Povinností orgánů činných ve vazebním řízení je předestřít obviněnému všechna konkrétní skutková zjištění opodstatňující důvodnost vazby. Zároveň musí být obviněnému a jeho obhájci umožněno vyjadřovat se ke všem provedeným šetřením a případným provedeným důkazům, skutková tvrzení a důkazy zpochybňovat a vyvracet je protitvrzeními a případnými protidůkazy obdobně, jako je tomu u hlavního líčení.

21. Ústavní soud proto posoudil, jestli vrchní soud dostatečně přezkoumal, zdali vazební soud dospěl ke skutkovým zjištěním procesním postupem, který je možno označit za ústavně aprobovatelný.

22. Během vazebního zasedání dne 30. 4. 2013 vazební soud v první řadě vyslechl stěžovatele, který se obsírně vyjádřil ke skutkům, které jsou mu kladeny za vinu, jejich spáchání popřel a dále se vyjádřil k existenci vazebních důvodů, přičemž v zásadě uvedl, že nemá v úmyslu uprchnout nebo se skrývat ani nemá v úmyslu dále páchat jakoukoliv trestnou činnost. Dále byly jako důkazy provedeny mimo jiné přepisy prostorových záznamů pořízených policejním orgánem v domě č. p. 972 v k. ú. Rudná dne 14. 5. 2012, přičemž jeden z přepisů byl vyhotoven v procesní formě a jeden v operativní formě.

23. Ústavnímu soudu s ohledem na respektování nezávislosti soudního rozhodování a principu soudcovského uvážení (diskrece) nepřísluší hodnotit, jestli zjištění, které nabyl soud z přepisů prostorových odposlechů a přepisů odposlechů telefonické komunikace, postačují k tomu, aby u něj vzbudily důvodnou obavu z toho, že se stěžovatel bude vyhýbat trestnímu stíhání tím, že uprchne nebo se bude skrývat.

24. K námitce stěžovatele, že skutková zjištění nebyla odůvodněna řádně provedenými důkazy, Ústavní soud opakovaně uvádí, že důvodné podezření je možné založit taktéž na „operativních“ podkladech obsažených v trestním spise nebo na zjištěních z dalšího šetření potřebného pro rozhodnutí o vazbě během vazebního zasedání. Vrchní soud rozhodnutí vazebního soudu prozkoumal v souladu s tímto judikatorním závěrem Ústavního soudu. Ústavní soud tak shledává, že v tomto aspektu byly v řízení před obecnými soudy dodrženy kautely spravedlivého procesu.

25. Vazební soud dostal své povinnosti umožnit stěžovateli jako obviněnému osobní slyšení a nad tuto povinnost provedl listinné důkazy, ke kterým měli stěžovatel i jeho obhájce možnost se vyjádřit. Ve vztahu k přepisům prostorových záznamů nežádala žádná ze zúčastněných stran jejich doslovné čtení, z čehož lze usoudit, že jim byl jejich obsah dostatečně znám; obhajoba v každém případě měla možnost se k nim vyjádřit. Taktéž z vyjádření státního zástupce i z odůvodnění rozhodnutí vazebního soudu plyne, že obhajoba měla před vazebním zasedáním přístup ke všem nahrávkám na DVD nosičích, které byly založeny ve spisu a se kterými byl vazební soud předem seznámen. Zároveň však Ústavní soud podotýká, že v řízení před obecnými soudy obhajoba namítala, že předmětné přepisy odposlechů jsou místy útržkovité a místy dokonce nejde o přepis, ale jenom o shrnutí obsahu konverzace. V tomto ohledu Ústavní soud konstatuje, že obzvláště znepokojivě působí uvedený deficit v pasáži na listu č. 3143 trestního spisu, kde je kromě jiného uvedeno „[n]ásledně se osoby baví o situaci ve Švýcarsku,“ přičemž právě na tento list odkazuje vrchní soud jako na příklad konkrétního zjištění podporujícího důvodnost obavy z útěku, a proto mu podle Ústavního soudu měla být ve vazebním zasedání věnována zvýšená pozornost. Jelikož však jde o námitky ohledně „kvality“ podkladů pro skutková zjištění soudu ve vazební věci, Ústavní soud se bez dalšího v tomto aspektu s ohledem na princip zdrženlivosti a princip nezávislosti obecných soudů necítí oprávněn zasáhnout.

Posouzení ústavnosti přezkumu odůvodnění dalšího trvání vazby

26. Zásadními námitkami, kterými se Ústavní soud musí zabývat v této fázi trestního stíhání stěžovatele, jsou však jeho námitky týkající se přezkoumání důvodnosti dalšího trvání vazby a zejména délky trvání vazby.

27. Stěžovatel byl rozhodnutím vazebního soudu ponechán ve vazbě z důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu. Podle tohoto ustanovení smí být obviněný vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest. Zároveň je nutno mimo jiné posoudit, jestli s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

28. Ústavní soud se již mnohokrát vyjádřil k tzv. útěkové vazbě. V nálezu sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3) konstatoval, že hrozba vysokým trestem sama o sobě zakládá důvodnost obavy před vyhýbáním se trestního stíhání a tím naplnění důvodnosti vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu. Musí se však jednoznačně jednat o konkrétní hrozbu vysokého trestu, tedy hrozbu podloženou jedinečnými specifickými okolnostmi spáchaného skutku ve spojení s dalšími aspekty dané trestní věci, a to v rámci rozpětí trestní sazby stanovené trestním zákonem. Typová (toliko objektivní) hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění citovaného vazebního důvodu není dostačující.

29. S ohledem na postulát právní jistoty a předvídatelnosti práva pak Ústavní soud uvedl, že „hrozbou vysokým trestem“ lze odůvodnit uložení tzv. útěkové vazby toliko v těch případech, kdy na základě zjištěných skutečností opodstatňujících důvodnost podezření ze spáchaní zvláště závažného trestného činu lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši nejméně kolem osmi let.

30. Ústavní soud však zároveň zdůrazňuje, že závěry citovaného nálezu nemohou být vazebními soudy vnímány jako „bianko šek“, do kterého stačí vepsat odhad možného budoucího trestu za konkrétní stíhanou věc ve výši nejméně osm let odnětí svobody, a na jeho základě pak odůvodnit vzetí do vazby nebo následné ponechání ve vazbě.

31. V první řadě, jak již zmiňuje i shora citovaný náleze, musí soud zvážit případné námitky obviněného, který má právo prokazovat za těchto okolností existenci konkrétních skutečností (silných důvodů), jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují, a vylučují tak aplikaci předmětného vazebního důvodu. Může jimi být zejména míra celkové uspořádanosti životních poměrů obviněného, mobilita daná jeho zdravotním stavem, rozsah jeho místně založených citových a prozatím (nejen hmotně) řádně a především dlouhodobě plněných zaopatřovacích vazeb, rámec jím dosud sdíleného společensky konformního jednání ve spojení s možnými zárukami ze strany jiných subjektů apod. To vše musí být přirozeně nahlíženo ve vzájemných souvislostech se zřetelem na konkrétní okolnosti případu.

32. Druhým faktorem klíčovým pro posouzení důvodnosti dalšího trvání vazby je

plynutí času. Konkrétní skutečnosti zakládající důvodnost vazby v počáteční fázi trestního stíhání mohou během trvání vazby ztrácet na významu či přesvědčivosti a pro ospravedlnění dalšího trvání zbavení osobní svobody obviněného ve vazbě už nemusí postačovat. Již v rozhodnutí o předchozí ústavní stížnosti stěžovatele Ústavní soud uvedl, že obecně platí, že dlouhodobost trvání vazby snižuje s postupem času konkrétní relevanci jejího skutkového základu (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 1242/13 ze dne 16. 5. 2013).

33. V tomto ohledu lze poukázat na přesvědčivou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Soud považuje závažnost hrozícího trestu za dostatečný důvod pro vazbu pouze na omezenou dobu a po uplynutí určitého času ji vnímá pouze jako jeden z argumentů, kterými je možné podepřít hrozbu útěku v případě propuštění z vazby na svobodu (viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 515). Hrozba vysokého trestu je nepochybně velmi relevantním faktorem pro hodnocení rizika útěku obviněného, sama o sobě však nemůže ospravedlnit dlouhotrvající vazbu (viz rozsudek ve věci *Tomasi proti Francii* ze dne 27. 8. 1992 č. 12850/87, § 89; rozsudek ve věci *Ilijkov proti Bulharsku* ze dne 26. 7. 2001 č. 33977/96, § 80–81; či rozsudek ve věci *Kondratyev proti Rusku* ze dne 9. 7. 2009 č. 2450/04, § 52).

34. Pro posouzení rizika útěku musí být hrozba vysokého trestu hodnocena spolu s dalšími relevantními faktory, jako jsou charakter a morálka obviněného, jeho majetek a kontakty v zahraničí. Krom toho je důvodnost délky trvání vazby obecně nutno posoudit nejen na základě relevance a dostatečnosti vazebních důvodů, ale taktéž je třeba zohlednit další kritérium spočívající v tom, zda orgány činné v trestním řízení postupují ve vazební věci se zvýšenou pečlivostí (Van Dijk, P. et al. (eds.) *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. 4th ed. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2006, s. 493–494, a tam citovaná judikatura ESLP).

35. Při posuzování a přezkoumávání existence vazebních důvodů je tak povinností obecných soudů vzít v úvahu délku trvání vazby s ohledem na specifika konkrétního trestního řízení. Riziko uprchnutí nebo skrývání se obviněného za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání nebo trestu po případném propuštění z vazby na svobodu nemůže být v případě dlouhotrvající vazby založeno výlučně na skutečnosti, že obviněnému hrozí vysoký trest. Delší trvání vazby musí být ospravedlněno dalšími závažnými konkrétními důvody, které vylučují nahrazení vazby jiným opatřením podle trestního řádu.

36. Ze stížností napadeného rozhodnutí plyne, že v rámci skutkových zjištění zakládajících obavu z útěku obviněného se vrchní soud opíral výhradně o skutečnosti mající původ v době před zahájením trestního stíhání. Vrchní soud odkázal na poznatky vazebního soudu plynoucí ze záznamů o dřívější komunikaci mezi stěžovatelem a dalšími spoluobviněnými, v níž tito zvažovali skryté uložení finančních prostředků v zahraničí, z čeho vyplynula obava, že stěžovatel již prostředky v zahraničí deponované má, což v jeho případě mělo vést k důvodnému riziku útěku do zahraničí za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání či trestu.

37. Aniž by Ústavní soud sám prováděl hodnocení těchto i dalších zjištěných

skutečností zakládajících obavu z útěku stěžovatele, konstatuje, že v situaci, kdy po delší době intenzivního vyšetřování trestné činnosti osoby vazebně stíhané orgány činné v trestním řízení nejsou schopny nebo opomenou hlouběji prověřit poznatky zavádějící důvodnost rizika útěku mající původ v době před trestním stíháním a postačující pro vzetí do vazby v počáteční fázi trestního stíhání, musí vazební i stížnostní soud věnovat zvýšenou pozornost tomu, jestli tyto poznatky obstojí i po uplynutí delšího času, během kterého je obviněný ve vazbě.

38. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukázal na to, že se vrchní soud jako soud stížnostní omezil na posouzení faktoru plynutí času toliko s ohledem na vazební důvod předstížený a opomenul zhodnotit dopady délky trvání vazby na aktuálnost a relevanci konkrétních skutečností zakládajících důvodnou obavu z toho, že by stěžovatel po propuštění z vazby na svobodu uprchl nebo se skrýval.

39. V nálezu sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17) Ústavní soud konstatoval, že „již sama skutečnost, že se obecný soud nijak nevypořádal s námitkou účastníka řízení, která má současně vztah k projednávané věci, zásadně zakládá protiústavnost dotyčného rozhodnutí. Ústavní soud v této souvislosti posuzuje toliko otázku, zda uplatněná námitka měla vztah k projednávané věci; přitom již zpravidla neposuzuje případný relevantní dopad na rozhodnutí ve věci samé, neboť je to právě obecný soud, který se potom obsahem této námítky musí zabývat. Jedná se tak v podstatě o věc principu – v této rovině se zobrazuje atribut právního státu zakazující libovůli; případy ignorování věcných námitek účastníků řízení zatěžují rozhodnutí soudů nepřezkoumatelností a tím v rovině potenciality libovůli umožňují. Takové jednání obecného soudu je pak třeba hodnotit jako rozporné s právem účastníka řízení na spravedlivý proces.“

40. Ústavní soud tak i v tomto řízení posuzoval, zda ve stížnostním řízení dostal Vrchní soud v Praze plně požadavkům plynoucím z citovaného právního názoru, a dopěl k závěru, že je nutno přisvědčit námitce stěžovatele. Tím, že se vrchní soud nijak nevypořádal se skutečností, že plynutím času se přirozeně zeslabuje relevance skutkového základu z doby rozhodování o vzetí do vazby, a jenom zevrubně odkázal na poznatky ze záznamu o dřívější komunikaci mezi obviněnými, více než jeden rok starého, došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces.

Posouzení ústavnosti hodnocení charakteru stěžovatele při rozhodování o vazbě

41. Přes skutečnost, že samotná absence posouzení dopadů délky trvání vazby na relevanci skutkového základu pro útekový důvod vazby postačuje pro zrušení stížností napadeného rozhodnutí, Ústavní soud shledal nevyhnutelným vyjádřit se též k námitce stěžovatele směřující proti hodnotícím soudům vrchního soudu ohledně jeho osoby a charakteru.

42. Podle odůvodnění vrchního soudu, které Ústavní soud s ohledem na respekt k presumpci nevinu stěžovatele bude toliko citovat, se stěžovatel (obviněný) „těžko může odvolávat na důvěru ve svoji osobu, kterou evidentně ztratil v okamžiku, kdy nemalé finanční prostředky určené na investiční akce měly končit v jeho kapse příp. v kapse jiných osob. Neštítel-li se obviněný takového jednání v pozici hejtmana

(nemluvě o tom, že byl zároveň poslancem), lze vcelku důvodně dovést obavu, že se může, aniž by stejně jako při páchání trestné činnosti bral ohled na svoji rodinu a svoje povolání, znovu na svobodě chovat, pomine-li se právní posouzení, amorálně ziskuchtivě a vypočítavě, minimálně tak, že se bude skrývat, aby se trestnímu stíhání a hrozícímu trestu vyhnul, právě zejm. měl-li získat trestnou činností nemalé finanční prostředky, které by mu to mohly umožnit“ (s. 4 napadeného usnesení).

43. Takovým způsobem však obavu dovést nelze. Ústavní soud zdůrazňuje, že pravidlům logiky naprosto odporuje postup, kdy soud z hypotetického tvrzení dovodí zjištěná fakta a z takto ustanovených fakt vyvodí další hypotézy. Jak již bylo výše uvedeno, pro posouzení rizika útěku je kromě jiných faktorů důležité zohlednit charakter a morálku obviněného. Avšak na rozdíl od odůvodnění odsuzujícího rozsudku, ve kterém má i morální úsudek ohledně spáchaného činu důležité místo jako káravý komunikát státní moci směrem k odsouzenému i k širší veřejnosti, v rozhodování o zajišťovacím institutu vazby je ve flagrantním rozporu s principem presumpce nevinny vynášet charakterové soudy pouhým poukazem na stíhanou trestnou činnost. V podstatě jde o argument kruhem, který by se dal použít proti každé trestně stíhané osobě, což pohledem Ústavního soudu nelze tolerovat.

44. Naproti tomu konkrétní okolnosti stíhané trestné činnosti nepochybně mohou založit důvodnou obavu z útěku obviněného, kupříkladu pokud se zjistilo, že obviněný v době, kdy měl páchat trestnou činnost, vyváděl finanční prostředky do zahraničí nebo podnikl určité kroky k usnadnění svého útěku pro případ odhalení.

45. Vyvozování závěrů ohledně morálky či charakteru obviněného ze samotné skutečnosti, že obviněný je trestně stíhán, je při posuzování existence vazebních důvodů ve vazebním řízení nepřijatelné, jelikož v rozporu s ústavním principem presumpce nevinny předjímá závěr o vině obviněného.

46. Ústavní soud tak nemůže než přisvědčit námitce stěžovatele, že dikce odůvodnění vrchního soudu závažně porušuje princip presumpce nevinny, který musí obecné soudy o to naléhavěji ctít a chránit ve vazebních věcech.

Obecně k povinnosti orgánů činných v trestním řízení postupovat ve vazebních věcech s největším urychlením

47. Toliko *obiter dictum* Ústavní soud dodává ke shora uvedené podmínce důvodnosti délky vazby spočívající v postupu orgánů činných v trestním řízení ve vazebních věcech se zvýšenou pečlivostí (viz bod 34) následující. Mezi základní zásady českého trestního procesu patří i požadavek, aby se vazební věci projednávaly s největším urychlením (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Vazba je zajišťovací institut, který se smí užit za přísně stanovených podmínek, subsidiárně a jenom po nezbytnou dobu. Nejeví se tak jako vhodné ponechávat obviněného dlouhodobě ve vazbě, dokud není prošetřena veškerá jeho – byť i vzájemně nesouvisející – rozsáhlá trestná činnost. Skutek, pro který je obviněný stíhán vazebně, má být objasněn bez zbytečných průtahů, byť by tyto průtahy měly základ v prověřování dalších trestně relevantních skutečností, a orgány činné v trestním řízení mají vyvinout veškeré úsilí, aby došlo k meritornímu rozhodnutí v co nejkratším čase.

48. Na rozdíl od výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, jehož legitimita je založena na pravomocném odsuzujícím rozsudku nezávislého a nestranného soudu, se nad legitimitou vazby vždy vznáší příslovečný Damoklův meč. I vazba, která byla uložena způsobem zcela souladným se zákonem, se totiž může posléze ukázat nespravedlivou, zejména je-li nakonec konstatováno, že se skutek nestal, nebo se neprokáže, že jej spáchal obviněný. Vazba, byť je pouze a výhradně institutem zajišťovacím, představuje pro obviněného obdobný, ne-li větší, zásah do osobní svobody jako výkon trestu odnětí svobody. Už jen s ohledem na princip presumpce neviny by měly orgány činné v trestním řízení vést trestní řízení tak, aby mohla být vina obviněnému spolehlivě prokázána bez zdržování a průtahů a aby v případech, kde je zákonným a přiměřeným trestem nepodmíněné odnětí svobody, byl tento trest uložen jako legitimní a nezpochybnitelný následek spáchané trestné činnosti a satisfakce pro ostatní členy společnosti.

49. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhověl a při konstatování porušení základních práv stěžovatele zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod zrušil napadené usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. 7 To 52/2013 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 11. prosince 2013

Ivana Janů, v. r.
předsedkyně senátu

Za správnost vyhotovení:
Jitka Kučná

Odlišné stanovisko soudkyně Ivany Janů

Ve smyslu § 22 zákona o Ústavním soudu nesouhlasím s výrokem nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2208/13 a připojuji odlišné stanovisko.

Nezpochybňuji nijak teoretická východiska nálezu; s těmi lze bezpochyby souhlasit. Nejsm však přesvědčena, že z jejich aplikace na projednávanou věc nezbytně vyplývá nutnost vyhovění stěžovatelově ústavní stížnosti.

Většina spatřuje důvod k zásahu Ústavního soudu především v tom (viz odst. 40 nálezu), že se soudy, a především pak soud vrchní, dostatečně nevypořádaly se skutečností, že plynutím času se důvody vazby zeslabují. Nález se tedy zaměřuje na otázku (ne)přezkoumatelnosti zejména druhostupňového rozhodnutí. Otázku, do jaké míry se soudy, a především pak vrchní soud, musely se stěžovatelovou námitkou zeslabení důvodů vazby plynutím času vypořádat, je však dle mého přesvědčení nutno hodnotit v kontextu celé věci, včetně toho, do jaké míry na ní stěžovatel svoji stížnost proti rozhodnutí soudu prvostupňového založil.

Ústavní soud ve své judikatuře shledal důvody ke svému zásahu v případech, kdy se obecný soud nevypořádal s určitou námitkou, zejména tehdy, když se jednalo o námitku hlavní, závažnou a konkrétně formulovanou a soud ji zcela pomínil (srovnej nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1589/07). Naproti tomu jestliže by námitka nebyla před obecným soudem rozhodujícím o posledním procesním prostředku k ochraně práva řádně uplatněna, ústavní stížnost by v tomto směru nebyla ani přípustná (srovnej usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1729/08). Mezi těmito krajními polohami se pak nacházejí případy, kdy věc bývá méně jednoznačná. To například, když se jedná o otázku nevypořádání se s toliko jednou z celé řady mnoha uplatněných námitek, na kterou se ani účastník primárně nesoustředil, či pokud se námitce obecný soud věnoval alespoň v určité minimální míře. Zde je nutnost zásahu Ústavního soudu třeba posoudit vysoce individuálně.

V nálezu však zohlednění tohoto aspektu věci postrádám. Přitom stěžovatel na vazebním zasedání před krajským soudem danou námitku zeslabení důvodů vazby plynutím času vůbec neuplatnil (viz protokol z 30. 4. 2013), a v případě řízení před vrchním soudem se jeví, že ji sice zmínil, avšak toliko jako jednu z celé řady námitek, a to aniž by se na ni primárně zaměřil. Vrchní soud nadto ani posouzení faktoru plynutí času zcela neopomněl, kdy se jím zabýval přinejmenším ve vztahu k vazbě předstížné.

Zároveň platí, že rozhodnutí vrchního soudu hodnoceno jako celek bezpochyby nelze označit jako povšechné či nepřesvědčivé. Vrchní soud se ve svém usnesení zabýval konkrétními skutečnostmi odůvodňujícími vazbu, kdy logicky nemohl přehlédnout, že byl shromážděn rozsáhlý důkazní materiál vyvolávající podezření, že stěžovatel spáchal vysoce závažnou trestnou činnost, při jejímž prokázání mu reálně hrozí mnohaletý trest odnětí svobody v rámci trestní sazby 5 až 12 let. Jestliže stěžovatel v souvislosti se svým politickým postavením či jinak získal určité vazby na zahraničí, jedná se rovněž o skutečnost, ke které vrchní soud při hodnocení důvodnosti útekové vazby zcela logicky přihlížel. Dostatečnost odůvodnění rozhodnutí soudu o vazbě přitom nutno hodnotit ve světle toho, že rozhodování o vazbě přirozeně nelze pojímat jako rozhodování o vině a trestu obviněného; vazba je zajišťovacím institutem, který slouží k dosažení účelu trestního řízení a každé rozhodování o vazbě je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti - nikoli jistoty - jak ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný stíhán vazebně, tak ohledně dalšího vývoje řízení, který lze jen odhadovat. Souhlasím s výtkou obsaženou v nálezu, že vrchní soud

s ohledem na presumpci nevinny nemá vynášet charakterové soudy pouhým poukazem na stíhanou trestnou činnost, což lze považovat za politováníhodnou profesionální neobratnost. S výjimkou této nevhodné formulace se usnesení vrchního soudu jeví vyvážené a nikoliv nějak stranící obžalobě, což lze demonstrovat na tom, že vrchní soud nepřistoupil na názor státního zástupce, že byly naplněny i důvody vazby předstížené.

K uvedeným okolnostem pak přistupuje fakt další, a to, že stěžovatel již byl dne 11. listopadu 2013 z vazby propuštěn a to právě s ohledem na oslabování důvodů vazby plynutím času. Tuto skutečnost vidím jako potvrzení toho, že soudy rozhodující ve věci jsou schopny předmětný aspekt případu posoudit samy, totiž vzít erodování důvodů vazby plynutím času v potaz i bez toho, aby Ústavní soud do jejich činnosti v daném trestním řízení musel zasahovat.

Stejný senát, v jen o měsíc dříve podané ústavní stížnosti stěžovatele sp. zn. I. ÚS 1895/13, konstatoval, že dosavadní délka řízení stávající vazební důvody neoslabila. V současně projednávané věci dospěl však většinový názor k opačnému závěru a jeho ústavní stížnosti vyhověl. Dle mého přesvědčení však, s přihlédnutím k ustáleně judikované zásadě zdrženlivosti v rozhodování Ústavního soudu, kdy povinností Ústavního soudu je reagovat pouze na nedostatky svým charakterem nejzávažnější, a své zásahy do rozhodovací činnosti obecných soudů minimalizovat, je situace taková, že nedostatečnost odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí v projednávané věci nepředstavuje pochybení ústavněprávní intenzity. Ústavní stížnost proto měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

V Brně 11. prosince 2013

Ivana Janů